

Već poodavno se pojavila lijepo opremljena i po mnogo čemu čudna druga knjiga Nedžada Ibršimovića, sa još čudnijim naslovom — *Ugursuz*. Pouzdano znam da se i čitala — no, kritika čuti. Istina je da se njen sardžaj svojim maglinama i nagovještajima projektski izmiče pojmovnoj i knitičkoj artikulaciji. Ilustrativna su i dva tri mapisa o njoj koja su dosada izazala i s prijetetom, je maja-vila kao dobru knjigu — no, zašto dobru, nije baš sasvim jasno. Lakoće i osmislijenije čitanje ove moderne, iracionalne i ellipsične proze (mada je tema, banalno gledano, iz vremena raspadanja turskog feudalizma, krajnjem devetnaestog vijeka) omogućava predgovor Svetozara Koljevića, koji je iznasađao osnovne smislene spone i bilne kružnice njene strukture. Smatrajući pojavu ove knjige vrlo značajnom na jednom poslu koji je tako uspiješno uradio Meša Selimović, a sasvim drukčije (kako i treba) to nastavlja Ibršimović, napisao sam ovih nekoliko stranica svojih razmišljanja u prilog ovoj vjeri o kojoj je riječ.

*

„11. Ko je mene donio na svijet? Čiji sam ja sin? Drže li me samo stoga što služim u lovu — lalkrdiji? Napašu svaku ženu usput i u pogodnom trenu, i saznačau.“

str. 14.

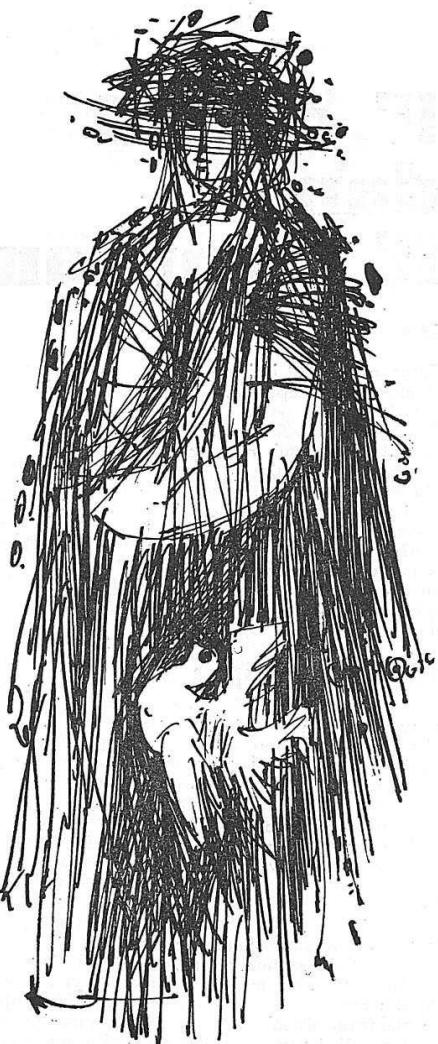
KO JE I STA JE ZAPRAVO MUZAFER?

Prije svega, njegovo ime je parodoksalno: Muzafer znači Pobjednik, i on to u ovom romanu na jedan groteskan način i jeste, taj nesređeni, mesretni, zapušteni i kobni čovjek, niješta ništa i god. Nadalje, on je jedini svjedok, isavjest i svijest ovoga romana, „voda koja je sebe pomislila“. Svima drugima se život događa i svih redom su žrtve panične slutnje i sopstvenog padka — jedini on upire pogled u stvari i „obdržava, obuzima pamet“, gometajući znakove oko sebe, a znakova ima u svemu. Parodoksalno je i to da smisleni ulogu u tim zbijanjima ima baš on, nijemi (ali ne i gluh) Ugursuz, kojii goospodaru služi u „lovu zabave i u lovu, svojim izvrsnim njuhom i sklonosću da neprestano skakuće“. Zahvaljujući svom udesu, svojoj ličnoj manjkavosti, njegovu poziciju je, zapravo, „privilegovana“, i opet parodoksalno superiorna prema poziciji goospodara života. Jer, ne uzimajući ga kao smisleno biće (što on jeste), ništa se od njega ne krije i sve mu je dostupno, čak i najfinijim misli koje se govore u anksolutoj isamoći. No, da se nije desilo da Ugursuz „sebe pomisli“, čini se da bi taj svijet Abazovića s kraja devetnastog stoljeća, koji, evo, pred nama stoji u svojih sabilasnoj i jezivoj grotesci, „potonuo kao muli“, nesvjjetlom i neoblikovan. Ali, pošto je ovako tako jest — Muzafer je i onaj koji artikuliše taj morbidni malkao nečistie krvi i bezbrojnih voraka i baš takač kakač je čini se imanentan i vozvan da taj svijet iznutra iznese i dovrši jednom vrlo preciznom zavojom loškom. Otuđa nam se Ugursuz uspravlja kao izuzetna moderna metafona za pjesnika, vrlo cinično izgradivana — sav njegov grčeviti napor od nemušnosti do goviora, koji je i okvir ovoga romana; to je, zapravo, lucidna parodija „tvornitelnog grča“, znanog nam od pamitljivejka, minimalno knjižnika, možda i nesvjesna, no tim više autentična i u samom tijelu života, u njegovim korjenima užiljena. Stoga u ovom romanu čudo jezik, lomljjenje sintaktike i iznovraćivanja u tamne jezičke povallije, iracionalna mucajna i ellipsični magovještaji, mitska lapidarnost i feudalna, despotička škrstost na tječima, bosanski odvagam i namrgodenjem. I karakterizacija likova je nevjerojatno knatka, poput proplamsaja Muzaferova svijesti, od haosa obet tračak svijetlosti ijudskog razaznavanja; to je metafona, na prvi pogled, protizvoljna, egzibicionistička, no uvijek vrlo precizna i iz pretopskih maglina izvadenja, kao što su i pojedina simema vađena iz Kur-ana. Ima u tom ritmu nekog apokaliptičnog tona i nije slu-

rajko nogo

u traganju za identitetom

Nedžad Ibršimović: **UGURSUZ**, „Svjetlost“, Sarajevo, 1967.

čajno što su pasusi razdijeljeni brojevima, kao neki moderni psalmi. I, uopšte, gotovo ni u jednom trenutku Ibršimović ne pušta ljudskom topilinom obvizenu riječ — jer ni taj svijet nije takav. Najtoplja rečenica koju sam našao je ova: „Nije muška ruka, ruka je tajnovita“.

Kratkim potezom, sasvim oštrom i jednostranim uglovima lika, Ibršimović postiže nešto neobično važno — ikada kada da je Rabija Ismailović, Džaferova prva žena, „nepomična, žena hladne krvi“, i ništa više — on imaginarnom čitaocu pušta da unesu u tu opštu karakterizaciju bezbroj svojih asocijacija iz literaturu i života, pa vremenom taj lik postaje gotovo mitski. Tako je i sa drugima: Fatima Abazović, „pustopasnica i strasna“, Mašlik Abazović, „omaj koji je poludio od sreće“, Safija Karel, „prva grbava žena Kemalova sa znanjem ljubavnih tajni“, Dulsa Abazović, „lalki cvijet“, Muisa Dizdar, „skelledžija i rogočačan čovjek“, Zanaida Abazović, „dijete koje je kao čudo“, Atif Abazović, „odan potrošnik koji mu priblaže“, Ekrem Abazović, „još kao dijete surov“, Semiz Dizdar, „čovjek malkazne snage“ itd., itd. Sve su te ličnosti vrlo individualne, a u isto vrijeme i neki mitonički principi. Velič je još sasvim tome da se doda Šuha (slutnja koja je samo možda metafora poroka koji je u njima), taj agens, i dinamit, i pokretna sila romana — da se ono latentno ispolji i da po vrlo strogom italitu te sablasti započnu svoj ples, svoju ongiju, susreću i se, ubijajući, zallažeći u postelje jedne drugima, sa Edipovim, incestnim, iako značajnim još ne kompleksima mesrećnici. Čitava jedna raskošna bašta zla. Onsija demona. Fragmentarno, taj svijet stvarno čili iz granica ijudskog, sunovraćen sa onu stranu, da pojedini likovi u tom paklju pred internalnim strahom mazohistički sebe kažnjavaju, da bi tako sebi potičinjenim bolom i uz igru isavjesti potisnuli demona i slutnju i vratili se u prostiore ijudskog. Jednostavno, iz straha pred neizvjesnjim, pred šurom (tj. slutnjom koja ih razdite), koja ravna njihovim sudbinama, pred očekivanjem obistinjenja zla, pred međastivim silama, da bi ih preduhitilli, brat ubija braću i taj bol je ona veza sa ijudskim prostorima. Valja dodati da je ipak taj princip slutnje, kao jedan čisto tehnički ptičev metod, ostao doista mutan. Učini se ponekad da je to izvanska svest rasplasavajuća „deus ex machina“ i da su ambicije za nekome vrstom nacionalne simbolizacije telkista učinile da ta slutnja izgleda kao konstrukcija.

No, više od svega Muzafer je metafona toga svijeta. Sve se zapravo u njemu stiče i od njega razdvaja. Nije tim slučajno, tim Abazovićima, Muzafer brat, i kao da je svaki lik jedna odvojena Muzaferova mogućnost, koja se samostalno ostvaruje, a sve ličnosti opet potencijalne i objedinjene u njegovoj prirodi: Semiz, Dizdarević, malkazne snage ga čak i imitira, a rodiila ga je Dulsa, lalki cvijet, Muzaferova himera. Mallikova ludačka koprena blaženstva i apsolutne isreće je jedna od bratskih mogućnosti Muzafera. Ihtarev roptavi smijeh što će ga naslijediti Džafer bolestan je i blizak Ugursuzovom. Neće Muzafer uzalud jednom reći: „...go-spodanev pad do moje bolesti“. Musa Dizdar se neprestano smije itd., itd.

I kako što će te ličnosti u svojoj panici približavati se Muzaferovoj blesavosti, tako će on upornim, „obuzimanjem pameti“ približavati se normalnim. Jer, Muzafer je davnio „začeo misao o ozdravljenju“ i počeo uporno traganje za svojim identitetom. I upravo se tim traganjem, tim stalnim Muzaferovim „upiranjem pogleda u stvari“ taj svijet otkriva iznutra i razobližuje — jer Muzaferovo traganje za identitetom, ta moderna varijacija Edipovog kompleksa, zapravo je traganje za identitetom sviju njih, tog muzafer-skog svijeta u cijelini, i to sve do krajinje kognitivne spoznaje da je i on Abazović, tj. dok ga oni ne priznaju za brata, tj. dok ne postane Pobjednik, savladavši Bosoru, dok ne progovori...

Tada će bremje prokletstva leći i na njegova drbitava lice — tada će i njega sumnja da obhrvia.